

UZASADNIENIE

W pozwie z 9 października 2020 roku, sprecyzowanym pismem złożonym w dniu 29 października 2020 roku, (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Ł. wystąpiła przeciwko E. M. (1) i K. M. (1) o uznanie za bezskuteczne w stosunku do strony powodowej czynności prawnych w postaci umów, darowizny należącego pierwotnie do dłużniczki powoda lokalu przy ul. (...) (...): z dnia 9 października 2015 roku na rzecz męża K. M. (1) (powództwo skierowane przeciwko K. M.) i z dnia 19 września 2018 roku na rzecz E. M. (1) (powództwo skierowane do E. M.). Jak wynika z uzasadnienia pozwu, uznanie czynności prawnych za bezskuteczne ma służyć zaspokojeniu wierzytelności przysługującej powodowej spółce względem W. M. (1), wynikającej z wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi zapadłego w dniu 27 listopada 2018 roku w sprawie IV K 88/18. Strona powodowa żądała także zasądzenia na jej rzecz od pozwanych kosztów procesu według norm przepisanych. (pozew, pismo precyzujące k. 271)

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa. W odpowiedzi na pozew podniesiono brak zdolności procesowej E. M. (1), wygaśnięcie terminu do skutecznego wniesienia skargi pauliańskiej, braku świadomości pokrzywdzenia wierzycieli po stronie dłużniczki W. M., w tym fakt przysługiwania dłużniczce roku 2018 prawa własności nieruchomości i przysługiwania jej w październiku 2015 roku wierzytelności z tytułu pożyczek udzielanych przez W. M. (1) spółce (...) reprezentowanej przez W. M..

(pismo i załączniki, k. 306 i nast.)

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

W. M. była właścicielką lokalu położonego w Ł. przy ul. (...) (...), dla którego Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi prowadzi księgę wieczystą (...) . (bezsporne, wydruk ekw.ms.gov. k. 63 i nast.)

W dniu 25 kwietnia 2019 roku uprawomocnił się wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 27 listopada 2018 roku w sprawie IV K 88/18, w części, w której nakazano W. M. (1) naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem spółce (...) poprzez zapłatę kwoty 100.000 zł. W. M. (1) uznana została za winną tego, że w dniu 17 sierpnia 2017 roku w Ł., działając jako prezes zarządu (...) sp. z o.o. (...), w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, poprzez wprowadzenie (...) sp. zo.o. (...) w błąd co do możliwości zabezpieczenia kwoty kredytu kupieckiego w kwocie 1.800.000 zł, także na rzeczach oznaczonych co do tożsamości (...) doprowadziła (...) sp. z o.o. (...) do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w kwocie nie mniejszej niż 331.471,30 zł, stanowiącej mienie znacznej wartości, a polegającego na kontynuowaniu przez pokrzywdzonego (...) pomimo braku wymaganego przez niego zabezpieczenia, dalszej współpracy handlowej z (...) sp. z o.o. (...) w postaci transakcji sprzedaży przedzdy (...) z odroczonej terminem płatności, to jest popełnienia czynu wyczerpującego dyspozycję art. 286 par. 1 k.k. w zw. z art. 294 par. 1 k.k..

W. M. (1) uiściła na poczet naprawienia szkody jedynie kwotę 1.000 zł. (bezsporne, kopia wyroku II AKa 82/19 k.36, kopia wyroku IV K 88/18 k. 37)

W dniu 9 października 2015 roku W. M. (1) darowała lokal przy ul. (...) (...) mężowi K. M. (1), a ten, w dniu 19 września 2018 roku nieruchomość tą darował następnie córce – E. M. (1), która pozostaje jej właścicielką. (bezsporne, kopie umów darowizn. Wydruki z przeglądarki ksiąg wieczystych k.)

Powodowa spółka wszczęła egzekucję obowiązku naprawienia szkody na podstawie tytułu wykonawczego w postaci opisanego wyżej wyroku. Egzekucja toczy się w sprawie KM 1037/20, prowadzonej przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi, jednakże jest bezskuteczna. Nie wyegzekwowano jakiegokolwiek kwoty. Dłużniczka jest zatrudniona w (...) sp. z o.o., w której funkcje prezesa sprawuje pozwany K. M. (3) i uzyskuje minimalne wynagrodzenie, wolne od zajęć komorniczych. Obecnie nie ma innych nieruchomości. Nie figuruje w Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców. Na rachunku bankowym dłużniczki wystąpiły zbiegi egzekucji. (bezsporne, informacja komornika k. 60)

W. M. (1) była właścicielką ośmiu innych, niż objęta księga (...) nieruchomości. Jedną z nich darowała mężowi w dniu 15 września 2015 roku. Pozostałe, otrzymała darowiznami od matki w lipcu 2018 roku i zbyła następnie także w drodze darowizn na rzecz męża, we wrześniu 2018 roku. W dniu 9 października 2015 roku W. M. (1) była właścicielką tylko jednej nieruchomości – lokalu wskazanego w pozwie. (wydruki z ekw.ms.gov k. 81 i nast.)

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wskazać należy, że E. M. (1) w toku postępowania, po wniesieniu pozwu uzyskała pełnoletność, a co za tym idzie pełną zdolność do czynności prawnych.

Powództwo wniesione zostało z zachowaniem pięcioletniego terminu, o którym mowa w art. 537 k.c.. Pierwsza z zahaczanych czynności dokonana została w dniu 9 października 2015 roku. Pozew wniesiono 5 października 2020 roku. Termin liczony w latach upływa, zgodnie z art.112 k.c., kończy się z upływem dnia, który data odpowiada początkowemu dniowi terminu.

Żądanie sformułowane w pozwie powodowa spółka wywodzi z przepisów art. 527 i następnych k.c.

Stosownie do treści przepisu art. 527 § 1 k.c., gdy skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć. Czynność prawna dłużnika jest natomiast dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności (§ 2).

Rzeczą wierzyciela, który chce skorzystać z ochrony jaką daje mu omawiany przepis jest wykazanie, że przysługuje mu względem dłużnika wierzytelność, oraz że nie może być ona zaspokojona z majątku dłużnika na skutek działanej przez niego czynności prawnej, w wyniku której stał się niewypłacalny, albo stał się niewypłacalny w stopniu wyższym niż był przed dokonaniem tej czynności (art. 6 k.c.). W orzecznictwie przyjmuje się, że przewidzianego w art. 527 § 2 k.c. powiązania pomiędzy czynnością prawną dłużnika i stanem jego niewypłacalności (lub powiększeniem niewypłacalności) nie można ujmować jako kauzalnego związku adekwatnego w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. właściwego w zakresie odpowiedzialności odszkodowawczej. Wystarczy tu bowiem zwykle wykazanie tego, że zaskarżona czynność spowodowała rezultat w postaci niewypłacalności dłużnika lub powiększyła taką niewypłacalność.

Niewypłacalność dłużnika w rozumieniu art. 527 k.c. to aktualny (tak w chwili zaskarżenia czynności jak i w chwili orzekania) brak możliwości wywiązywania się ze zobowiązań finansowych. Oznacza on taki obiektywny stan majątku dłużnika, wykazany wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi, w których egzekucja prowadzona zgodnie z przepisami k.p.c. nie może przynieść zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej od dłużnika.

Dla skuteczności skargi pauliańskiej nie jest konieczne, by w zamiarze dłużnika leżało pokrzywdzenie wierzycieli ani też by zamiar ten skierowany był przeciwko określonemu wierzycielowi. Wystarczy świadomość dłużnika, że czynność prawna przez niego dokonana może spowodować dla ogółu wierzycieli niemożność zaspokojenia się. Świadomość ta musi istnieć w chwili dokonania czynności prawnej.

Nie każda czynność prawna powodująca zmniejszenie majątku dłużnika może być uznana za krzywdzącą wierzycieli. Nie będzie ona miała takiego charakteru wówczas, jeżeli dłużnik w zamian za swoje świadczenie uzyskał ekwiwalent, który nadal znajduje się w jego majątku lub posłużył mu do zaspokojenia wierzycieli. Czynnością ekwiwalentną nie jest darowizna.

Przepis art. 527 § 1 k.c. przewiduje między innymi przesłankę, by osoba trzecia, która odniosła korzyść majątkową z dokonania zaskarżonej czynności prawnej, miała wiedzę, że dłużnik dokonał tej czynności ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, bądź też by przy zachowaniu należytej staranności mogła się o tym dowiedzieć.

Jednocześnie, przepis art. 527 § 3 k.c. ustanawia domniemanie, działające na korzyść wierzyciela występującego ze skargą pauliańską. W wypadku, gdy wykaże on, że czynność prawna dokonana przez dłużnika przyniosła korzyść majątkową osobie, będącej w bliskim stosunku z dłużnikiem, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Dalej idącym niż przepis art. 527 § 3 k.c. jest przepis art. 528 k.c., zgodnie z którym jeżeli wskutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną, chociażby osoba ta nie wiedziała i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Przepis wyłącza przesłankę złej wiary po stronie osoby trzeciej w tych wypadkach, gdy wskutek zaskarżonej czynności osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, co oznacza, że z jednej strony wierzyciel jest zwolniony od obowiązku wykazania, że osoba trzecia wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć o tym, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a z drugiej strony osoba trzecia, która uzyskała korzyść nieodpłatnie nie może bronić się wykazując, że nie wiedziała i – mimo zachowania najwyższej staranności – nie mogła się dowiedzieć o pokrzywdzeniu wierzycieli. Stan podmiotowy osoby trzeciej jest tu po prostu obojętny, a do zaskarżenia wystarczy spełnienie pozostałych warunków art. 527 § 1 i 2 k.c. (M. Pyziak-Szafnicka, Ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika, St.Praw. 1994, z. 1-4, s. 5 i n.).

Korzyścią majątkową uzyskaną bezpłatnie jest korzyść, za którą osoba trzecia nie spełniła ani nie zobowiązała się spełnić ekwiwalentnego świadczenia w ramach tego samego lub innego stosunku prawnego (wyrok SN z 12 czerwca 2002 r., III CKN 1312/00, LEX nr 55503). Bez wątplenia każda darowizna jest przypadkiem czynności, do których odnosi się art. 528 k.c.

W orzecznictwie przyjmuje się, że w sprawie o uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela, osoba trzecia, która wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową, zachowuje legitymację bierną także wtedy, gdy przed doręczeniem pozwu rozporządziła uzyskaną korzyścią na rzecz innej osoby. Orzekł tak, przykładowo, Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z 24.02.2011 III CZP 132/10, legalis nr 287416 oraz w uzasadnieniu wyroku z 11.12.2013 roku IC CSK 222/13 legalis nr 819299, wskazując, że między wierzycielem a osobą trzecią dokonującą czynności z dłużnikiem, prócz przepisów regulujących skargę pauliańską jako pozwalającą na zaspokojenie się wprost z przedmiotu, który wyszedł z majątku dłużnika, zastosowanie znajdują także przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu. Uznanie zaś czynności za bezskuteczną może przy tym przesądzać o odpowiedzialności osoby trzeciej wobec wierzyciela za to, że nie mógł on się zaspokoić z majątku dłużnika. Wierzyciel korzysta przy tym w procesie ze skargi pauliańskiej z domniemań stanowiących istotne ułatwienie dowodowe. Jednocześnie jednak Sąd Najwyższy wskazał, że choć ustalenie przesłanek z art. 527 par. 1 k.c. w odniesieniu do czynności zdziałanej przez dłużnika jest niezbędne do uznania za bezskuteczną czynności dalej idącej (osoby trzeciej z kolejną osobą), to w uznanie za bezskuteczna tej czynności dalszej nie jest warunkowane ubezskutecznieniem czynności prawnej dłużnika.

Pominąwszy kwestię interesu prawnego w ustaleniu przesłanek ewentualnej odpowiedzialności z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia w innym procesie niż o zapłatę, w sprawie niniejszej do czynienia mamy z czynnościami nieodpłatnymi, a więc ze zbyciem rzeczy bez ekwiwalentu. Tym samym powód nie mógłby żądać od pozwanego K. M. zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia uzyskanego na skutek czynności z dłużniczką uznanej za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela. Sąd ocenił przesłankowo darowiznę z dnia 9 października 2015 roku dokonaną przez W. M. (1) na rzecz K. M. (1), ale uznał, że pozwany K. M. nie jest już legitymowany w niniejszej sprawie biernie, a powód nie ma interesu w ubezskutecznieniu darowizny dokonanej pozwanemu. Z tego też powodu powództwo w stosunku do K. M. zostało oddalone. Na marginesie Sąd zauważa także, że w ewentualnym procesie odszkodowawczym wykazać należało by winę, a to przekracza zakres wynikający z domniemań prawnych stosowanych przy czynnościach nieodpłatnych w ramach instytucji skargi pauliańskiej.

Powództwo jest natomiast zasadne w stosunku do pozwanej E. M. (1), która pozostaje właścicielką przedmiotowej nieruchomości lokalowej. Przesłanki uznania zaskarżonej czynności prawnej z dnia 19 września 2018 roku za bezskuteczną w stosunku do strony powodowej zostały oczywiście spełnione.

Nie ulega wątpliwości, że stronie powodowej przysługuje wobec W. M. (3) wierzytelność w kwocie 99.000 zł stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu. Pozwana nie kwestionowała twierdzenia, że dłużniczka do chwili obecnej uregulowała jedynie 1.000 zł z zasądzonych 100.0000 zł.

Z racji, że pozwana E. M. korzyść uzyskała nieodpłatnie, nie ma znaczenia, czy wiedziała o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużniczki za bezskuteczną (art. 531 par.2 k.c.).

Czynność dłużniczki spełnia przesłanki bezskuteczności względnej w stosunku do strony powodowej.

Jak już wskazano na wstępie, czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli wskutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności (art. 527 § 2 k.c.). Wystarczy zatem wykazanie, że zaskarżona czynność spowodowała rezultat w postaci niewypłacalności dłużnika lub powiększyła taką niewypłacalność. Niewypłacalność dłużnika, musi istnieć w chwili wystąpienia ze skargą pauliańską, jak i w chwili orzekania przez sąd o żądaniu wierzyciela uznania czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną.

Nie ulega wątpliwości, że stan niewypłacalności W. M. (1), który ujawniła wszczęta egzekucja, uległ co najmniej powiększeniu w wyniku dokonanej czynności, bowiem wierzyciel występujący z niniejszym powództwem nie może uzyskać zaspokojenia swych roszczeń, nawet będąc wspomagany przymusem państwowym realizowanym w toku postępowania egzekucyjnego. Należy także zgodzić się z prezentowanym w judykaturze poglądem, że „dłużnik staje się niewypłacalny w wyższym stopniu (...) i wtedy, gdy zaspokojenie można uzyskać z dodatkowym znacznym nakładem kosztów, czasu i ryzyka. Pokrzywdzenie (...) powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność, utrudnienie lub odwleczenie zaspokojenia wierzyciela.” (tak SN w wyroku z dnia 28 listopada 2001 r., IV CKN 525/00, LEX nr 53110, Biul.SN 2002/5/11).

W sprawie nie wykazano, by dłużniczka dysponowała majątkiem, z którego zaspokoić mogłaby wierzyciela. Nie przysługuje jej już prawo własności nieruchomości, a te, które nabyła w roku 2018 niemal natychmiast przekazała nieodpłatnie mężowi. Umowy pożyczek zawarte przez dłużniczkę ze spółką, która sama jako członek zarządu spółki reprezentowała są niewątpliwie z tego powodu wadliwe i nieważne. Niezależnie jednak od tego, czy dłużniczka miałaby wierzytelności z tytułu zwrotu pożyczek czy też bezpodstawnego wzbogacenia, nic nie wskazuje na to, by były one ściągalne. Ryzyko tej nieściągalności nie może przechodzić na wierzyciela w taki sposób, by odmawiać mu ochrony w ramach actio pauliana. Nie wykazano, by dokonując darowizny z 9 października 2015 roku dłużniczka dysponowała innym, zabezpieczającym wierzyciela, majątkiem. Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że czynność w postaci darowizny z października 2015 roku została dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela.

Przechodząc do analizy kolejnej z przesłanek ochrony paulińskiej zważyć należy, iż w chwili dokonywania przedmiotowej czynności, w efekcie której dłużniczka nie uzyskała żadnego ekwiwalentu, który wchodziłby do jej majątku, a który mógłby służyć zaspokojeniu wierzyciela, oczywista wydaje się świadomość dłużniczki, że czynność prawna dokonana przez nią krzywdzi wierzyciela, skoro w owym czasie dłużniczka wiedziała już, że korzysta z kredytu kupieckiego bez zabezpieczenia wprowadzając dodatkowo kontrahenta w sposób przestępczy w błąd.

Wątpliwości nie budzi również fakt, że w niniejszej sprawie – ze względu na nieodpłatny charakter zaskarżonej, na mocy przepisu art. 528 k.c. bez znaczenia pozostaje stan świadomości męża pozwanej co do działania dłużniczki ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela.

W tym stanie rzeczy powództwo podlegało uwzględnieniu w stosunku do E. M. (1). W wyroku wskazano szczegółowo, zaspokojeniu czyjej i jakiej wierzytelności orzeczenia ma służyć.

O kosztach Sąd orzekł zatem zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu, wyrażoną w przepisie art. 98 § 1 k.p.c. Strona powodowa wygrała proces przeciwko E. M. w całości, a zatem zasadne było zasądzenie na jej rzecz od

pozwanej zwrotu poniesionych przez nią niezbędnych kosztów procesu w łącznej wysokości stanowiącej sumę opłaty od pozwu oraz kosztów zastępstwa adwokackiego.